

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА
СОЦІОГУМАНІТАРНИХ
ДИСЦИПЛІН ІМЕНІ
О.М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО

КАФЕДРА
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ, АРХЕОЛОГІЇ ТА
КРАЄЗНАВСТВА

СИЛАБУС

навчальної дисципліни

СТАРОДАВНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Освітній ступінь
Галузь знань
Спеціальність
Освітньо-професійна програма
Кількість кредитів
Рік підготовки, семестр
Компонент освітньо-професійної програми
Дні занять
Мова викладання
Консультації

Викладач

Контакти

бакалавр
03 Гуманітарні науки
032 Історія та археологія
Історія та археологія
4
1 рік, II семестр
Нормативна навчальна дисципліна
згідно з розкладом
українська
щопонеділка 13.05–14.20 (201 кабінет, з
можливістю дистанційної роботи на платформах
ZOOM та Google-class).
кандидат історичних наук, доцент
Ясновська Людмила Василівна
E-mail: Lusiajasnovskaja@ukr.net
Facebook Messenger Lyudmila Jasnovska

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Стародавня історія України» охоплює коло теоретичних і практичних аспектів, що стосуються історичного поступу України, народів, які проживали в різний час на її території. Вивчення дисципліни сприяє формуванню умінь критично аналізувати отриману з різних джерел інформацію, самостійно трактувати її, застосовувати набуті знання з історії в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є історія українського народу та інших етносів, які проживали в межах сучасної території України від появи людини і до другої половини XIV ст.

.Програма навчальної дисципліни складається з чотирьох змістових модулів:

1. Україна з найдавніших часів до утворення Київської Русі.
2. Українська державність у IX – XIII ст.
3. Розпад Київської Русі та боротьба з монгольською навалою.
4. Культура Київської Русі. Галицько-Волинська держава. Південна Русь на зламі епох.

Метою навчальної дисципліни «Стародавня історія України» є формування національно-культурної ідентичності, патріотичного світогляду, активної соціальної та громадянської позиції, почуття власної гідності у результаті осмислення соціального та морального досвіду минулих поколінь, розуміння історії і культури України в контексті історичного процесу.

ФОРМУВАННЯ ПРОГРАМНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ І РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Шифр згідно ОПП	Компетентності
ЗК 3	Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу..
ЗК 4	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
ЗК 6.	Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел
ЗК 8.	Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.
ЗК 9.	Здатність бути критичним і самокритичним.
СК 1.	Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.
СК 2.	Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.
СК 4.	Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.
СК 5.	Здатність відшукувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).
СК 8.	Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища
СК 9.	Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.
СК 10.	Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.
СК 11.	Здатність здійснювати та організовувати археологічну діяльність.
СК 13.	Здатність визначати причинно-наслідкові зв'язки розвитку людської цивілізації, основні етапи її становлення.
СК 14.	Здатність визначати загальні закономірності та особливості історичного розвитку країн світу, визначати місце історії України у контексті світової історії.
Здобувач вищої освіти буде здатен	
ПРН 1.	Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.
ПРН 2.	Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.
ПРН 3.	Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.
ПРН 4.	Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.
ПРН 5.	Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.
ПРН 6	Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.
ПРН 7.	Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.
ПРН 8.	Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії,

	презентувати результати досліджень, аргументувати висновки детальні знання про певний історичний період або проблему
ПРН 11.	Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов
ПРН 13.	Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей
ПРН 15.	Застосовувати набуті спеціальні компетентності на широкому громадсько-політичному та суспільному рівнях, аргументувати важливість соціальних функцій історика в сучасному суспільстві.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Вступ. Україна з найдавніших часів до утворення Київської Русі.												
Тема 1. Вступ. Історія України як наука та навчальний предмет	4	2				2	9	1				8
Тема 2. Первіснообщинний лад на території України	10	2				8	12					12
Тема 3. Східні слов'яни в IV – IX ст.	10	2	2			6	9	1				8
Разом за змістовим модулем 1	24	6	2			16	30	2				28
Змістовий модуль 2. Українська державність у IX–XIII ст.												
Тема 4. Становлення Русі.	10	2	4			4	8					8
Тема 5. Соціально-економічний розвиток Київської держави в IX – на початку XIII ст.	10	2	2			6	8	2				6
Тема 6. Політична система Київської Русі	8	2	2			4	8					8
Тема 7. Зовнішня політика Київської держави в IX – на початку XII ст	8	2				6	12					12

Разом за змістовим модулем 2	36	8	8			20	36	2				34
Змістовий модуль 3. Розпад Київської Русі та боротьба з монгольською навалою												
Тема 8. Причини розпаду Русі	8	2				6	8	2				6
Тема 9. Землі-князівства Південної Русі в XII – XIII ст	14	4	6			4	8		2			6
Тема 10. Боротьба Русі проти монгольської навали	10	2				8	10	2				8
Разом за змістовим модулем 3	32	8	6			18	26	4	2			20
Змістовий модуль 4. Культура Київської Русі. Південна Русь на зламі епох. Галицько-Волинська держава												
Тема 11. Культура Київської Русі	10	2	4			4	8		2			6
Тема 12. Південна Русь на зламі епох	10					10	11	1				10
Тема 13. Галицько-Волинська держава	8	2				6	9	1				8
Разом за змістовим модулем 4	28	4	4			20	28	2	2			24
Усього годин	120	26	20			74	120	10	4			106

Тематика практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Давньоруські літописи як історичне джерело	2
2	Становлення Давньоруської держави	4
3	Церква в історії Давньої Русі	2
4	Соціально-економічні відносини на Русі в X–XIII ст. «Руська Правда»	2
5	Чернігово-Сіверська земля у IX–XIII ст.	6
6	Давньоруська культура	4
Усього годин практичних занять		20

Рекомендовані джерела інформації

Основна література

Андрощук Ф.О. Нормани і Слов'яни у Подесенні (моделі культурної взаємодії доби Раннього Середньовіччя). К.: Есе, 1999. 140 с.

Беляева С.А. Южнорусские земли во второй половине XIII-XIV в. По материалам археологических исследований. К.: Наукова думка, 1982. 118 с.

Брайчевський М.Ю. Походження слов'янської писемності. Видання 4-те. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. 154 с.

Бойко О.Д. Історія України: Навч. Посібник. К., 2010. 688 с.

Винокур О., Трубочанінов С. Давня і середньовічна історія України. К., 1996. 224 с.

- Горелов М.Є., Моця О.П., Рафальський О.О. Цивілізаційна історія України. К., 2009. 632 с.
- Грушевський М.С. Історія України-Русі. К., 1992. Т. II–III.
- Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. К.: Наукова думка, 2009.
- Давня історія України. Т. 3. К., 2000. 695 с.
- Залізник Л.Л. Первісна історія України. К., 2009. 240 с.
- Залізник Л. Стародавня історія України. К., 2012. 542 с.
- Залізник Л. Л. Стародавня історія України. К.: Темпора, 2019, 640 с.
- Златоструй. Древняя Русь X – XIII вв. М., 1990. М., 1975
- Історія України / В. Ф. Верстюк, О. В. Гарань, О. І. Гуржій та ін., під керів. В.А. Смоляя. К.: Альтернативи, 2012. 416 с.
- Котляр Н.Ф., Смолий В.А. История в жизнеописаниях. К., 1990. 255 с.
- Котляр М.Ф. Київський літопис XII ст. Історичне дослідження. К., 2009. 316 с.
- Котляр М. Історія України в особах. Давньоруська держава. К., 2009. 240 с.
- Моця О. П. Південна «Руська земля». Київ, 2007. 264 с.
- Моця О.П., Казаков А.Л. Давньоруський Чернігів. К., 2011. 316 с.
- Моця О.П., Ричка В.М. Київська Русь від язичництва до християнства. К., 1996. 222 с.
- Літопис Руський / переклад Л. Махновця. К., 1989. 590 с.
- Раппопорт П.А. Древнерусская архитектура. СПб., 1993. 220 с.
- Рыбаков Б.А. Киевская Русь и Русские княжества в XII–XIII вв. М., 1982. 592 с.
- Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності / Пер. з англ. Р. Ключко. Х., 2016. 496 с.
- Толочко А.П. Очерки начальной Руси. Киев–Санкт-Петербург: Лаурус, 2015. 336 с.
- Толочко О.П., Толочко П.П. Київська Русь. Київ, 1998. 352 с.
- Толочко П.П. Київська Русь. К., 1996. 360 с.
- Толочко П.П. Володимир Святий. Ярослав Мудрий. К., 1996. 216 с.
- Федотов Г. Святыя Древней Руси. М., 1990. 209 с.
- Яковенко Н.М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця ХУІІІ ст. К., 1997. 380 с.
- Яковенко Н. Вступ до історії: «An Introduction to History». Київ: Критика, 2009. 376 с.
- Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Київ, 2005. 350 с.

Допоміжна література

- Андрощук Ф.А., Зоценко В.Н. О времени и обстоятельствах появления норманнов в междуречьи Днепра и Десны. *Людина, суспільство, культура: історія та сучасність*. Матеріали ювілейної наукової конференції, присвяченої 80-річчю Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка. Чернігів: Сіверянська Думка, 1996. С. 4-13.
- Асеев Ю.С. Архитектура Древнего Киева. К., 1982. 160 с.
- Асеев Ю.С. Архитектура Київської Русі. К., 1969. 192 с.
- Асеев Ю.С. Джерела. Мистецтво Київської Русі. К., 1980. 214 с.
- Бланкоф Ж. Чернігів – суперник Києва? *Чернігівська старовина*. Чернігів, 1992. С. 6–14.
- Большаков Л.Н., Коваленко В.П., Раппопорт П.А. Новые данные о памятниках древнего зодчества Чернигова и Новгорода Северского. *Краткие сообщения Института археологии*. М.: Наука, 1989. Вып. 195. С. 51-53
- Бочаров Г.Н. Художественный металл в Древней Руси. М., 1984. 242 с.
- Брайчевский М.Ю. Первое письменное упоминание Чернигова в связи с проблемой формирования города. *Чернигов и его округа в IX–XIII вв.* К., 1988.
- Брайчевский М.Ю. Черниговский княжеский дом и «Слово о полку Игореве». *Проблемы археологии Южной Руси*. К., 1990.
- Брайчевский М.Ю. Черниговский княжеский дом и автор “Слова о полку Игореве. *Проблемы археологии Южной Руси*. Материалы историко-археологического семинара. Киев, 1988.
- Висоцький С.О. Епіграфічна знахідка з Чернігова. *Археологія*. 1984. № 44. С. 92-96.
- Зайцев А. К. Черниговское княжество X–XIII в. М., 2009. 226 с.
- Иоаннисян О.М. О происхождении, датировках и хронологии черниговского зодчества XII века. *Ruthenica*. К., 2007. Т. VI. С. 134-188.

- Кабанець Є.П. Антоній Печерський і виникнення печерної аскези на Русі. *Любецький з'їзд князів 1097 р. в історичній долі Київської Русі*. Чернігів, 1997. С. 65–67.
- Казаков А., Жаров Г. Клад гривен из древнего Чернигова. *Древний мир*. К., 2001. № 2. С.48-49.
- Кирпичников А.Н. Древнерусское оружие. Выпуск первый. Мечи и сабли IX-XIII вв. *Свод археологических источников*. Е I-36. М.-Л., 1966. 109 с.
- Коваленко В.П. Спасский собор XIII века в НовгородеСеверском. *Новгороду-Северскому 1000 лет: тезисы докладов областной научно-практической конференции*. Чернигов-НовгородСеверский, 1989. С. 46-50. 160.
- Коваленко В.П. Скарб Ольговичів. «А се его сребро»: Збірник праць на пошану члена-кореспондента НАН України М.Ф. Котляра з нагоди 70-річчя. К., 2002. С. 117-137.
- Коваленко В.П., Ситий Ю.М. «Свої погані», або Чернігівські ковуї. *Чернігівщина incognita*. Чернігів, 2004. С. 37-43.
- Коваленко В.П., Раппопорт П.А. Этапы развития древнерусской архитектуры Чернигово-Северской земли. *Russia Mediaevals*. Munchen, 1992. Т. VII. С. 40-54.
- Коваленко В.П. Основные этапы развития древнего Чернигова. *Чернигов и его округа в IX – XIII вв.* К., 1988.
- Комар А., Хамайко Н. Збручский идол: памятник эпохи романтизма? *Ruthenica*. Київ, 2011. Том X. С. 166–217.
- Котляр Н.Ф. Северорусские («черниговские») монетные гривны. *Древнейшие государства Восточной Европы. 1994 год*. Новое в нумизматике. М., 1996. С. 80- 142.
- Крижанівський О.П., Плохій С.М. Історія церкви та релігійної думки в Україні: УЗ-х книгах. Кн. 3. К.: Либідь, 1994.
- Моця О.П. Київська Русь: етапи формування державної території. *Археологія*. 2001. № 1. С. 42-50.
- Огієнко І.І. Українська церква. К., 1993.
- Південноруське село IX-XIII ст. (нові пам'ятки матеріальної культури): навч.-метод. посібник / О.П. Моця, В.П. Коваленко, В.О. Петрашенко. К., 1997. 180 с.
- Рапов О.М. Русская церковь в X– первой половине XII в. М., 1988. 123 с.
- Ричка В. Тисячолітній Володимир: Великий хреститель України-Руси та його слід в історії. *Повернення в Царгород*. К., 2015. С. 24–47.
- Руденок В.Я. Преп. Антоний Печерский (штрихи к политическому портрету). *Любецький з'їзд князів 1097 року в історичній долі Русі*. Чернігів, 1997.
- Русанова И.П., Тимощук Б.А. Збручское святилище. *Советская археология*. 1986. № 4. С. 90–99.
- Рыбаков Б.А. Стольный город Чернигов и удельный город Вщиж. *По следам древних культур. Древняя Русь*. М., 1953. С. 75–120.
- Рыбаков Б.А. Язычество древних славян. М.: Наука, 1981. 607 с.
- Рыбаков Б.А. Язычество Древней Руси. М., 1987. 782 с.
- Рыбаков Б.А. Киевская Русь и Русские княжества в XII–XIII вв. М., 1982.
- Рыбаков Б.А. Петр Бориславич. Поиск автора “Слова о полку Игореве”. М., 1991. 286 с.
- Рыбаков Б.А. “Слово о полку Игореве” и его современники. Л., 1971. 296 с.
- Самоквасов Д.Я. Раскопки северянских курганов в Чернигове во время XIV археологического съезда. М.: Синодальная тип-я, 1916. 41 с.
- Село Київської Русі (за матеріалами південноруських земель) / За ред. Моця О.П. К., 2003. 232 с.
- Свердлов М.Б. Генезис и структура феодального общества в Древней Руси. Л., 1983. 238 с.
- Свердлов М.Б. От «Закона Русского» до «Русской Правды». М., 1988. 176 с.
- Святой князь Михайло Чернігівський та його доба. Чернігів, 1996. 76 с.
- 1000 років Чернігівській єпархії. Чернігів, 1992. 82 с.
- Хамайко Н. Походження давньоруського терміну «двовір'я». *Київська старовина*. 2007. № 2. С. 17–29.
- Фроянов Н.Я. Киевская Русь Очерки отечественной историографии. Л., 1990. 328 с.

Черненко О.Є. Чернігів XIII-XIV ст. у світлі нових археологічних досліджень. *Сумська старовина*. 2008. № XXV. С. 18–25.

Черненко Е.Е. Чернигов и нашествие монголов в свете археологических исследований. *Stratum plus*. Археология и культурная антропология. Кишинев, 2016. № 5. С. 83–97.

Чугаєва І.К. Чернігівське літописання XI–XIII ст.: історіографічний міф чи історичне джерело? Чернігів, 2018. 336 с.

Шекун О.В., Веремейчик О.М. Давньоруське поселення Ліскове. Чернігів, 1999. 184 с.

Чернігів у середньовічній та ранньомодерній історії Центрально-Східної Європи: Збірник наукових праць. Чернігів, 2007. 672 с.

Чернигов и его округа в IX–XIII вв. К., 1988. 182 с.

Чернігівська старовина. Чернігів, 1992.

Чернігівщина. Енциклопедичний довідник. К., 1990. 1007 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

Відеоісторія України. Альбом «Історія України» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ю.ua/vcc9aad0484735d65b9262342215118f7>

Енциклопедія історії України [Електронний ресурс]–Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?encyclor>

ІЗБОРНИК. Історія України IX-XVIIIст. Першоджерела та інтерпретації [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://litopys.org.ua/index.html>

Інститут історії України НАН України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.history.org.ua>

Історія України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://history.franko.lviv.ua/>

Історія України. Підручники [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-book-76.html>

Михайло Грушевський. Історія України-Руси в 10 томах / Михайло Грушевський [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://litopys.org.ua/index.html> 8.

Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>

<http://www.hrono.ru/>

<http://www.myslenedrevo.com.ua>

ПОЛІТИКА ДИСЦИПЛІНИ ТА ОЦІНЮВАННЯ

Студент має право:

- вільно висловлювати свої думки усно або письмово, аргументуючи їх знаннями провідних засад освітнього менеджменту, економіки, права тощо;

- вносити пропозиції щодо формування та реалізації власної освітньої траєкторії; активізації власної самостійної пізнавальної діяльності, форм і методів проведення аудиторних занять;

- відпрацьовувати пропущені заняття в установленому порядку;

- отримати індивідуальні консультації у викладача.

Студент зобов'язаний:

- відвідувати заняття всіх видів відповідно до встановленого дирекцією розкладу, запізнення на заняття допускається тільки з поважних причин;

- брати активну участь у роботі під час аудиторних занять, дотримуватися правил етичної поведінки, поважати думки та права інших студентів і викладача;

- набрати під час вивчення навчальної дисципліни мінімум 35 балів.

Політика щодо дедайнів та перескладання. Пропущені з поважної причини заняття дозволяється відпрацьовувати впродовж **двох тижнів** після завершення дії поважної причини і при наявності документа-підстави (довідки, розпорядження про індивідуальних графік відвідування тощо).

Політика щодо академічної доброчесності. Студенти керуються нормами «Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти в національному університеті «Чернігівський

колегіум» імені Т.Г.Шевченка» (Наказ Ректора № 383 від 27.12.2019 р. зі змінами і доповненнями від 23.12.2020 (<https://drive.google.com/file/d/1YOj2QK3xW-03evO8Tkg1o3ZKUAbBL-VH/view>)). У процесі навчання та при підготовці проектної заявки забороняються плагіат, фабрикація та фальсифікація результатів, списування, хабарництво.

Політика щодо викладання. Викладання навчальної дисципліни відбувається на засадах студентоцентризму, антропоцентризму, гуманізму, поваги до соціокультурного плюралізму.

Розподіл балів

Види контролю	Кількість	Бали	Загальна кількість балів
Робота на лекційному занятті	13	0,5	до 6,5
Робота на практичному занятті	10	5	до 50
Самостійна робота: Підготовка реферату	1	6,5	до 6,5
Підготовка колоквіума	1	12	до 12
Усього:			до 75